

נושא העבודה

הקונפליקט העומד מול עיקרון כבוד האדם וחירותו אל מול עיקרון קדושת החיים

תאריך: 2.1.2017

העבודה מוגשת בחסות העמותה של "נוער שוחר משפט עברי"

תוכן עניינים

1	הקדמה אישית.....
2	מבוא.....
3-6	חלק א' החיים במורשת היהודית.....
7-13	חלק ב' המשפט הישראלי וכיצד מתמודד עם קונפליקט.....
14-15	פרק ג' ערכים דתיים מול עקרונות מדיניים.....
16	סיכום.....

רשימה ביבליוגרפית.....17-18

מובאות.....19-20

הקדמה אישית

לפני כשנה בן זוגי, חניך במכינה קדם צבאית, נדרש להכין מערך שיעור בנושא מסוים.

הוא בחר בנושא המתת החסד מפני שהוא הכיר חולה סופני במקום בו התנדב ונושא זה עניין אותו מאוד. לאחר מכן, הוא החל לחקור את הנושא לעומק וכבת זוג תומכת הייתי שותפה לתהליך וכך נחשפתי לראשונה לנושא המתת החסד.

הקונפליקט שהציג במהלך עבודתו הוא בין שני עקרונות בסיסיים כבוד האדם וחירותו אל מול עיקרון קדושת החיים. נושא זה ריתק אותי מאוד מעצם העובדה שאולי ישנה אופציה שאנשים לא יסבלו יותר ממחלות לפני מותם ותינתן להם הלגיטימציה לבחור מתי חייהם

יסתיימו או מהו בכלל ערך קדושת החיים? ומה זה נוגע אלינו אנו חיים בחברה מודרנית איך יכול להיות שנותנים משקל וחשיבות למה שהיה פעם? לכן, המשכתי לקרוא על הנושא ולחקור אותו גם לאחר שבן זוגי סיים את מה שהוטל עליו.

כשהטילו עלינו את העבודה של המשפטים ונתנו לנו יד חופשית לגבי הנושאים ידעתי מיד באיזה נושא אעסוק ואחקור.

מבוא

המתת חסד (אותונויה) מוגדרת כזירוז המוות של החולה על ידי המטפלים בו.¹

המתת אדם באה במטרה להקל עם סבלו של אדם כאשר הוא סובל ממחלה סופנית.²

מחלה סופנית הינו מונח המתאר מחלה אשר לא ניתן לטפל בה באופן מתאים או לרפאה ואשר ניתן לצפות כי תגרום למותו של אדם בתוך פרק זמן קצר.

¹ ד"ר ד' הד. אתיקה ורפואה (תש"ן) 13.

² אתר מילוג

עבודתי תעסוק בקונפליקט אשר עומד שני עקרונות בסיסיים מעצם היותנו מדינה יהודית
ודמוקרטית. עיקרון קדושת החיים אל מול עיקרון היסוד של כבוד האדם
וחירותו(אוטונומיה אנושית).

האם הדעה הרווחת משתנה בין רבנים שונים ובתקופות שונות בנושא של קדושת החיים
וחשיבותו מול הזכות לכבוד האדם וחירותו? האם גישת המשפט הישראלי והמשפט העברי
דוגלות ומצדדות אחת בשנייה ? האם המשפט הישראלי מושפע כן הוא במשפט העברי?
במהלך תהליך כתיבת העבודה אציג הלכות שונות ודעות מגוונות של רבנים במשפט העברי
בזמנים שונים, לאחר מכן, אציג את גישת המשפט הישראלי לנושא השאלות שנשאלו תוך
הצגת פסקי דין, חוקים והסקת מסקנות אישיות .

לבסוף, אשווה בין גישת המשפט הישראלי לגבי המתת חסד ולבין גישת המשפט העברי
ואדון במצב תיאורטי שעלול לקרות בהקשר לנושא זה.

משפט עברי: חלק א' החיים במורשת היהודית

ראשית, לפי השקפת ההלכה ערכם של חיי האדם הוא ללא שיעור, ולפיכך אין לנו את
הזכות לבחור מהם שווי משך החיים. ערכם של שבעים שנה שווה בדיוק לערכה של שנייה
אחת, ערכם של חולים שווה לערכם של בריאים³, כפי שנאמר בהלכות רוצח על ידי
הרמב"ם. כל בני ישראל נולדו שווים,⁴ כפי שנאמר בספר במדבר "כולם שווים לפני
המקום", כלומר הקב"ה מתייחס בשוויון לכל בני ישראל באשר הם.

³ רמב"ם הלכות רוצח, פרק ב, הלכה ז'

⁴ במדבר רבה, ו; י"א-

באופן כללי ניתן לומר כי כל בני האדם הינם שווים ולכן ערך החיים של כל אדם שווה לערך החיים של חברו.

משפט עברי - המתת חסד לפי ספר הקודש

כבר בבריאת האדם נאמר "בצלמו ובדמותו"⁵ כלומר, האדם נברא בצלם הקב"ה לכן, חייו קדושים והפוגע בחייו כאילו פוגע בקב"ה.

בתנ"ך בספר בראשית ט,ה' מופיע הפסוק הבא: "אך את דמכם לנפשותיכם אדרוש" כלומר דמם ונשמותיהם של בני האדם הינם רכושו הבלעדי של הקב"ה ולכן אין לאף אדם זכות לקחת חיים ולהתערב בהחלטות הבורא

בתנ"ך בשמואל ב א'7'אנו רואים את הסיפור שבו שאול בורח מיד הפלשתים ואומר לגר העמלקי שיפגע בו ויהרגו, לפני שהפלשתים יבואו, יתעללו בו ויענו אותו. הגר העמלקי אומר לדוד שפגע בשאול והרג אותו. הרי שאול המלך, שהיה לאחר ניסיון ההתאבדות, היה בגדר חולה סופני, הסובל ייסורים קשים, אשר ביקש בצורה ברורה וצלולה שיקרבו את מותו ויגאלוהו מן הייסורים, והנער העמלקי מילא אחר בקשה זו.

מצד שני אנו רואים שהגר העמלקי עשה את מה ששאול ביקש ממנו. ועוד דבר – אם הגר העמלקי לא היה עושה זאת, הפלשתים היו מתעללים בשאול והורגים אותו, כלומר הוא העדיף שהנער יהרוג אותו שכן הוא רצה להימלט ממוות משפיל על ידי הפלשתים.

דינו של הנער נחרץ ע"י דוד המלך למיתה. דוד כעס מאד ואמר לנער העמלקי: "איך לא יראת לשלוח יד לשחת את משיחה' ציווה דוד לאחד מן הנערים לפגוע בו ולהמיתו. כלומר דוד רואה במעשה זה רצח לכל דבר.

מעונשו של הנער העמלקי ניתן ללמוד שאכן יש איסור רציחה מן התורה גם בתנאים אלו, וגם לפי בקשת החולה, ואפילו לפי פקודת המלך.

⁵בראשית פרק א' פסוק כ"ו

⁶בספר בראשית ט,ה'

⁷שמואל ב, א', וי-ט"ו.

לפי ספר יחזקאל פרק י"ח פסוק ד'⁸ נאמר מדבר ה' : "הן קל-הנפשות לי הנה" כלומר, גם אם אדם חולה מבקש מרופא/אדם לזרז את מותו אין בסמכותו לבקש זאת משום שנפשו של האדם היא ברשות השם יתברך בלבד.

משפט עברי - דעותיהם של גדולי חכמינו

בתקופות שונות במהלך ההיסטוריה רבנים שונים התבטאו בקשר לחשיבות החיים :
 כך קובעת המשנה ⁹ : "לפיכך נברא אדם יחידי, ללמדך שכל המאבד נפש אחת מישראל, מעלה עליו הכתוב כאילו איבד עולם מלא, וכל המקיים נפש אחת מישראל, מעלה עליו הכתוב כאילו קיים עולם מלא". המשנה בעצם נותנת ערך לחייו של כל אחד ואחד. כל נפש ונפש הם עולם ומלואו, נפש אחת היא בעלת צאצאים רבים וברגע שקוטעים חיים של נפש אחת, קוטעים שושלת חיים שלמה.

מכאן ניתן להסיק שגישת היהדות להמתת חסד הייתה שלילית. חובה היא לנהוג כלפי החולה הגוסס כבאדם חיל כל דבר כל חלק של חיי אדם הוא אין-סופי ערכם של חיי אדם הוא ללא שיעור ואינו ניתנת לחלוקה. היהדות, שלא כנצרות, אינה רואה ערך חיובי בסבל, אולם היא מתנגדת להמתת חסד כאמצעי להקלת סבל. אסור לבצע פעולה המאריכה את הייסורים של החולה כדי לעכב את המוות שלו. באשר להמתת חסד אקטיבית, הרי שגם אם חולה סופני סובל ייסורים קשים ומבקש באופן ברור שיסייעו לו למות, אין שומעים לו, והורגו חייב מיתה כדין רוצח.

כתוב במסכת שבת¹⁰ :

"אין מעצמין את המת בשבת, ולא בחול עם יציאת הנפש. והמעצים עם יציאת הנפש הרי זה שופך דמים. תנו רבנן המעצמו עם יציאת הנפש הרי זה שופך דמים. משל לנר שכבה והולכת, אדם מניח אצבעו עליה מיד כבתה."

⁸ספר יחזקאל פרק י"ח פסוק ד'

⁹משנה סנהדרין, פ"ד, מ"ה.

¹⁰משנה שבת פכ"ג מ"ה (בבלי קנייא ע"ב)

אסור לאדם לקצר את חייו של אדם אחר שגוסס(שעומד למות) כמו לסגור את עינו שימות יותר מהר או לנתק את מכשירו שיפסיק לעבוד וימות. וכל העושה דבר כזה, כאלו שפך את דמיו, מכך ניתן להסיק שעמדת מסכת שבת להמתת חסד הינה שלילית והיא רואה בהמתת חסד רצח.

פוסק הרמב"ם¹¹(רוצח, פ"ב, ה"ב-ה"ג). : "ההורג את עצמו – שופך דמים הוא ועוון הריגה בידו".

מכאן נובע שהמתת חסד מהווה למעשה שפיכות דמים אפילו אם נעשתה בפקודתו או על ידו (התאבדות).

לפי השקפת התורה הרופא הוא שליח של הקב"ה כדי לרפא את החולה, אך אין לו כל מינוי ולא רשות להשתמש בידיעותיו הרפואיות כדי לקצר חיים ולסלקם ולכן קביעה זו אינה תומכת בהמתת חסד.

הרב שניאור זלמן מלאדי¹², שולחן ערוך הרב, חושן משפט, הלכות נזקי ממון ונפש סעיף ד :

"אסור להכות את חברו אפילו הוא נותן לו רשות להכותו כי אין לאדם רשות על גופו כלל להכותו ולא לביישו ולא לצער ובשום צער."

כלומר, ישנה סתירה בין שני ערכים, ערך שלמות הגוף וערך החירות (החופש של אדם על גופו), הרב שניאור זלמן טוען כי אין לאדם רשות להביא לפגיעה בגופו שלו ומכאן ניתן להסיק שהרב שניאור זלמן אינו תומך בהמתת חסד שכן הוא יעדיף פגיעה בחירותו של אדם על פגיעה בשלמות הגוף.

הרב ישראל מאיר לאו¹³ שו"ת יחל ישראל, חלק א סימן פא

כתב הרמ"א (יורה דעה סימן שלט סעיף א) :

¹¹רמב"ם, רוצח, פ"ב, ה"ב-ה"ג.

¹²שולחן ערוך הרב, חושן משפט, הלכות נזקי ממון ונפש סעיף ד'

¹³שו"ת יחל ישראל, חלק א סימן פא

"וכן אסור לגרום למת שימות מהרה, כגון מי שהוא גוסס זמן ארוך ולא יוכל להיפרד, אסור להשמט הכר והכסת מתחתיו... וכן לא יזיזנו ממקומו... אבל אם יש שם דבר שגורם עיכוב יציאת הנפש... מותר להסירו משם, שאין בזה מעשה כלל אלא שמסיר המונע."

הרב לאו רואה בעזרים חיצוניים המשמרים את החיים שלא כדרך הטבע (מכונות חמצן וכדומה) התערבות בדרכי הבורא, לכן הוא רואה בהסרת האמצעים הללו מעשה לגיטימי. הוא טוען כי אסור לקרב מוות של גוסס לכן אדם שחי בזכות האמצעים החיצוניים הללו אינו באמת חיי ולכן ניתוקם לא יהיה רצח.

לאור דעות שונות של רבנים ומקורות הלכתיים בתקופות שונות מבריאת העולם ועד ימינו ניתן להסיק כי המשפט העברי דוגל בגישה שקדושת החיים הוא ערך עליון אשר עומד מעל לכל ואין עוררין לו משום שהבורא הוא היחיד שנתן לנו את הלגיטימציה לחוות את החיים ורק לו הזכות לקחת אותם חזרה אליו.

לאור עובדות אלה ניתן לראות כי המשפט העברי מתנגד באופן נחרץ ומשמעי להמתת חסד.

חלק ב: המשפט הישראלי וכיצד מתמודד עם הקונפליקט הנ"ל

המשפט הישראלי מאמץ את דעת המשפט העברי בנושא המתת חסד וכיום בארץ אין אפשרות לבצע המתת חסד אקטיבית- גרימת מוות באמצעות פעולה מיידית כמו הזרקת רעל, ניתוק ממכונת הנשמה וכו'.. לעומת זאת המתת חסד פסיבית שבה אין פעולה מיידית הגורמת למוות אלא אי מתן טיפול בנושא הרלוונטי מלכתחילה, היא כן מותרת כיום בישראל וכן ברוב מדינות העולם החופשי.

להלן, ישנו קונפליקט בין שני עקרונות בסיסיים. דילמה בין חוק יסוד כבוד האדם וחירותו אל מול עיקרון קדושת החיים. כלומר, האם ניתן לאפשר לאדם למות בכבוד וכרצונו או שדבר זה לא מקובל מעצם זה שהשם יתברך ברא אותנו ורק לו הזכות לשלול את חיינו. "ה' נתן וה' לקח, יהי שם ה' מבורך"¹⁴.

החוק הישראלי גם הוא מנסה לפתור את הקונפליקט שבין כבוד האדם לקדושת החיים.

החוק המסדיר את מצבם המשפטי של החולים הוא חוק זכויות החולה ואילו החוק המסדיר את מצבם המשפטי של חולים סופניים הוא חוק החולה הנוטה למות¹⁵. מטרת החוק הינה להסדיר את סוגיות החולים המבקשים למות ומסרבים לקבל טיפול רפואי, חוק זה מנסה לאזן בין עקרון קדושת החיים לבין עקרון כבוד האדם וחירותו בנוגע לחולים סופניים.

החוק החולה הנוטה למות הינו חוק הקובע כי השיקולים החשובים ביותר בהחלטות הרוח גורל על חייו של החולה הן רצונותיו של החולה

החוק נחקק לאחר חקיקת חוק זכויות החולה והיווה נקודת מפנה בהחלטות על חולים.

עד לחקיקת חוק החולה הנוטה למות, ההחלטות הרפואיות היו נתונות בידי משפחת החולה או בידי הרופא. מטרת חוק זכויות החולה היא להגן על כבודו ופרטיותו של החולה, החוק מתבסס על ערכיה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית וגם על עקרונות בתחום המוסר, האתיקה והדת.

החוק מבקש לאזן בין הרצונות של החולה לבין החיים שלו, כלומר הוא מבקש להיות עמק השווה בין שני העקרונות המרכזיים בסוגיית המתת החסד ולהתחשב בכל הגורמים בנושא רגיש זה.

כבוד האדם, במשפט הישראלי הוא בעל מעמד על חוקי מעצם היותו חוק יסוד.

¹⁴ איוב א' כא

¹⁵ ס' 1, חוק החולה הנוטה למות, תשס"ו-2005*

חוק יסוד כבוד האדם וחירותו¹⁶ קובע כי אין פוגעים בחייו, בגופו או בכבודו של אדם באשר הוא אדם. חוק יסוד זה טומן בתוכו זכויות נוספות כמו חופש הביטוי, זכות לשוויון, הזכות לשם טוב, פרטיות ועוד.

בתוך החוק עצמו ניתן לראות את הקונפליקט. מצד אחד אין פוגעים בכבודו של אדם ומצד שני אין פוגעים בחייו של אדם. במקרה שאדם מחליט שהוא רוצה לסיים את חייו, במה מתחשבים- בכבודו ורצונו או בחייו?

יישום הקונפליקט בפסקי דין

ניתן לראות כי המשפט הישראלי מתנגד להמתת חסד אקטיבית ומאפשר המתת חסד פסיבית. את אימוץ דעה זו אפשר לראות בפסק דיו יעל שפר¹⁷:

רקע פסק הדין:

יעל נולדה בשנת 1986 ואובחנה כחולה בטאי זקס בשנת 1987.

בשנת 1988 אמה של יעל הגישה בקשה לביהמ"ש בשמה של יעל שאומרת שבמידה ומצבה של יעל יחמיר והיא תחלה בכל מחלה שהיא שבעקבותיה היא תזדקק לאמצעי חייוני שיעזור לה להאריך את חייה לא יאפשרו לה לקבל את הטיפול הנדרש למעט משככי כאבים בשביל להקל על סבלה. יעל נפטרה בגיל 3 בעקבות מחלתה.

טענות הצדדים:

ביהמ"ש דחה את הבקשה לפי הנימוקים הבאים:

סעיף 17 לחוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות¹⁸ אומר: "באפוטרופסות לקטין חייבים ההורים לנהוג לטובת הקטין, כדרך שהורים מסורים היו נוהגים בנסיבות העניין". טלילה שפר הייתה אמה של יעל שפר ובקשתה הוגשה עקב רצונה למנוע צער וכאב לביתה.

¹⁶ ס' 2, כבוד האדם וחירותו, ס"ח התשס"ב 150

¹⁷ פס"ד מס' 506/88

¹⁸ ס' 17 לחוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות

נטען כי האם פועלת במטרה להקל על ביתה ולמנוע ממנה כל צער, היא מנסה לגרום לכך שביתה תמות בכבוד ולא בייסורים.

בנוסף, מטעם אמה של שפר טען ד"ר פינחס לרמן מנהל היחידה לנירולוגיה פדיאטרית כי במצבה הנוכחי של הפעוטה היא לא באמת חיה ולכן, אין היגיון בהארכת חייה של הפעוטה משום שלא באמת חיה ולכן אין היגיון בהארכת חייה באמצעים מלאכותיים.

בנוסף טוען כי עקב היות ולוקה במחלה חשוכת מרפא אין סיכוי שהאמצעים המלאכותיים ירפאו אותה ולכן כל מה שהם עושים זה למנוע ממנה למות כדרך הטבע. במילים אחרות ד"ר לרמן טוען כי דווקא אי הטיפול באמצעים מלאכותיים הוא זה שכן הולם את כללי האתיקה הרפואיים.

עורך דינה של האם טען בנוסף כי האם לא מבקשת המתת חסד כלומר, מעשה אקטיבי שיגרום למות ביתה אלא מבקשת להימנע מהארכה מלאכותית של חיי ביתה שכן אין ביכולתו של אף אמצעי הידוע לנו לרפא מחלה חשוכת מרפא שכזו.

ומנגד לכך, טענה מדינת ישראל כי הפעוטה קיבלה יחס מכבד, היא טופלה על ידי צוות בית החולים במסירות ויתרה מכך אימה של הפעוטה ממעטת בביקורים ותדירותם נמוכה מאוד. גם המשיבה הביאה מומחה מטעמה, דוקטור רם ישי הטוען כי לא ניתן להתייחס לפעוטה 'כמשול כמת' כי הרי שהיא בוכה בעת אי נוחות ולכן היא מקיימת קשר עם סביבתה. בנוסף לכך, הוא טוען כי אם ההורים אכן יחליטו להשאיר את הילדה בבית החולים השימוש באמצעים הנ"ל יהיה נתון לדיון בכפוף למצבה הרפואי ואז יהיה ניתן לקבוע האם טיפול כלשהו הוא מיותר או הכרחי כדי להקל על סבלה.

עורכת הדין מטעם מדינת ישראל, הגברת ר' זכאי, טוענת כי זירוז המוות אינו צורך של הקטין עקב היותה בת פעוטה. זכותו של הקטין לחיים או למוות אינם כלולים באפטרופסות הוריו ולכן אין להם סמכות להחליט בשבילם את גורלם.

בהקשר ל"חוק יסוד כבוד האדם וחירותו"¹⁹ נאמר בסעיף 4 כי "אין פוגעים בחייו, בגופו, או בכבודו של אדם". ששם את החיים של אדם כערך על אך גם את כבודו, המתייחס גם לכבוד לאחר המוות כלומר, גם לאדם מת יש את הזכות לכבוד.

טוענים השופטים כי לפי ערוך השולחן²⁰ למרות שהחולה חווה צער בגין מחלתו ורוצה לקרב את המוות שלו, אסור לאף אחד לעזור לו בכך.

מדינת ישראל הינה מדינה יהודית והיא פועלת לפי הערכים של מורשת ישראל והיהדות, לפי פרשנותם של ערכי היסוד במקורות המסורת היהודית. לפי ערכי היהדות, כפי שחובה ומצווה על הרופא לרפא את החולה, כך חובה ומצווה על החולה להתרפא²¹

לפי חוק העונשין, מוטלת על הרופא חובה על פי חוק להעניק כל טיפול רפואי לחולה שבטיפולו²².

כאשר מפריס את זכותו של אדם בכך שפוגעים בגופו שלא בהסכמתו, מעשה זה מהווה עוולת נזיקין לפי סעיף 23 לפקודת הנזיקין²³ ועבירה פלילית על החוק לפי סעיף 378 לחוק העונשין²⁴.

החלטת בית המשפט העליון:

לבסוף הוחלט על ידי בית המשפט כי יש לדחות את הערעור.

למרות שפסק הדין יעל שפר הוא פסק דין ישן בית המשפט נשאר עדיין בהחלטתו. דוגמא מודרנית לכך הוא פסק דין א.ח.

רקע:

¹⁹ ס' 4 לחוק יסוד כבוד האדם וחירותו

²⁰ ערוך השלחן, יו"ד, שלט, ס"ק א[פז]

²¹ 113 ז' לפי הפס"ד

²² לפי ס' 322 לחוק העונשין, תשל"ז 1977

²³ ס' 23 לפקודת הנזיקין

²⁴ ס' 378 לחוק העונשין (179 ז')

א' היא קטינה שעברה אירוע של תשניק ממזון שהוביל לדום לב. לאחר ההחייאה היא הובאה לבית חולים, מאז היא שוהה ביחידה לטיפול נמרץ ילדים. מאז יום האשפוז היא מונשמת באמצעות מכונת הנשמה (למעט יומיים) על ידי צינור הנשמה העובר דרך פיה. בית החולים טוען כי הנשמה בדרך זו לאורך זמן עלולה לגרום לנזקים רפואיים חמורים ולכן מבקש לחברה למכונת הנשמה דרך הגרון, ללא שימוש בצינור. משפחתה של א' מבקשת לתת לה את ההזדמנות לנשום בכוחות עצמה, במידה ולא תצליח הם מבקשים לתת לה למות כדרך הטבע.

טענות הצדדים

טענות ההורים:

ההורים התנגדו לתוכנית הטיפול שכן לדבריהם אינו לטובת א'. כעולה מהבקשה להפסקת הטיפול, ביקשו ההורים מבית המשפט שייתן צו לפי סעיף 24 לחוק החולה הנוטה למות²⁵ ולפיו, הורה של קטין מוסמך לייצוג בעניין הטיפול הרפואי בו, אם לעניין הארכת חייו ואם לעניין הימנעות מהארכת חייו.

לטענת ההורים, בית המשפט נדרש להביא בחשבון את שיקול טובת הקטינה כדי שלא תסבול מאשפוז כפוי במשך חודשים ושנים, על מנת שלא תאבד צלם אנוש, וביקשו לתת צו המורה על ניתוקה ממכונה הנשמה תוך דחיית בקשת בית החולים.

ההורים ביססו את טענתם בדבר טובת הקטינה ב"דעת תורה" לאחר שלדבריהם הם התייעצו וקיבלו הסכמת רבנים ובהם הרב קנייבסקי, הרב בצרי ורבנים בכירים אחרים. עמדת ההורים היא, שיש לתת לא' את ההזדמנות לנשום בכוחות עצמה, כי הם מאמינים וחושבים שא' תוכל לנשום ואם לא, שיתנו לה למות כדרך הטבע.

טענות בית החולים

²⁵ ס' 24 לחוק החולה הנוטה למות

בקשת בית החולים מתבססת על הוראות סעיף 68(ב)²⁶ לחוק הכשרות המשפטית, כלומר, ביצוע פיוס קנה לא' דרוש לשם שמירת שלומה הגופני או הנפשי.

בית המשפט וגם הוריה של א' התרשמו כי בית החולים ורופאיו עושים עבודת קודש הראויה לציון בכך שהם מטפלים היטב בא'.

בקשת בית החולים נתמכת בתצהירה של ד"ר שחרור, כי יש בהליך המבוקש משום שמירה על שלומה הגופני של א'. היא מציגה את עמדתה המקצועית וטוענת כי חיבור ממושך של המשיבה למכונת הנשמה באמצעות הצינור התוך קני יגרום לנזקים רפואיים חמורים כמו פגיעה במיתרי הקול, והיצרות של קנה הנשימה.

הניתוח ימנע נזקים ודאיים ובלתי הפיכים למיתרי הקול ולקנה הנשימה של א'.

מדובר בפרוצדורה מקילה, שתקל על א' לנשום, הניתוח יאריך את תוחלת החיים של א' לשנים רבות.

מנקודת מבט משפטית, אין הבדל בין חייו של אדם בריא לחייו של אדם שנולד עם פגם כלשהו, גם אם מדובר בפגם תפקודי חמור²⁷.

החלטת בית המשפט:

השופט דניאל טפרברג החליט להיעתר לבקשת בית החולים ולסרב לבקשת ההורים. הוא החליט כי יש למנוע את הניתוק ממכונת הנשמה בשביל שלומה הגופני והנפשי של א'.

סיכום משפט ישראלי:

לאור כל אלה, המשפט הישראלי מבחין בין שני סוגים של המתת חסד. המתת חסד אקטיבית האסורה בכל הנסיבות באשר הן והמתת חסד פסיבית המהווה אבן מחלוקת בין

²⁶ ס' 68(ב) לחוק הכשרות המשפטית

²⁷ רע"א 5587/97 היועץ המשפטי לממשלה נ' פלוני פ"ד נא(4) 830.

שני ערכי יסוד של מדינת ישראל כמדינה דמוקרטית, כבוד האדם אל מול מדינה יהודית
כלומר עקרון קדושת החיים.

לאור פסקי הדין הנ"ל ניתן להסיק כי מדינת ישראל מתנגדת באופן מוחלט להמתת חסד
מכל סוג שהוא.

ערכים דתיים מול עקרונות מדיניים

במצב כיום בנוגע להמתת חסד אקטיבית אין התנגשות בין המשפט העברי למשפט הישראלי במדינתנו משום ששתי הגישות תומכות ומתבססות האחת בשנייה מעצם היותנו מדינה יהודית. בנוסף לכך, מעצם היותנו מדינה דמוקרטית אנו מושפעים מהתנהלות העולם ודנים בסוגיות שונות. גם בנושא המתת חסד כיום, ברוב מדינות העולם המתת חסד אקטיבית לא חוקית ולכן, אין סתירה דמוקרטית בינינו לבין רוב העולם. (פרט למדינות שוויץ, הולנד, בלגיה ולוקסמבורג אשר מתירות באופן חוקי המתת חסד אקטיבית במדינתם).

שאלה תיאורטית: האם במצב שבו המתת חסד אקטיבית תהיה חוקית ומוסדרת ברוב מדינות העולם היא תהיה חוקית גם במדינת ישראל?

כרגע בעולם המתת חסד אקטיבית אינה מוסדרת בחוק של רוב מדינות העולם ואינה מוגדרת כחוקית, גם לפי ההלכה אינה חוקית ומוגדרת כרצח. ייתכן כי בעתיד, הרחוק או הקרוב המתת חסד אקטיבית תוסדר בחוק של מדינות העולם בעקבות המודרניזציה וההתפתחות הטכנולוגית המתקדמת ותהפוך ללגיטימית וחוקית. אך במדינת ישראל לא ידוע אם יהיה הסדר שכזה בנושא המתת חסד אקטיבית משום שגישה זו סותרת את הערכים היהודיים שעליה מושתתת היהדות ולכן, ישנה לקונה, ואקום חקיקתי.

את נושא הלקונה מסדיר חוק יסודות המשפט,²⁸ לפיו במצב שבו במידה ואין חוק המסדיר את סוגיית המקרה יש לפנות לתקדימים משפטיים, למקרים שונים וכיו ובמידה ואין כלל דבר המתקשר לנושא זה באופציה האחרונה יש לפנות למורשת ישראל, במילים אחרות למשפט העברי.

במידה והשופטים יחליטו לפנות בשאלה זו למשפט העברי ניתן לראות כי המשפט העברי שם את חיי אדם כערך עליון, הקב"ה הוא זה שברא את האדם בצלמו ובדמותו²⁹, ולכן, יש לתת את הכבוד המרבי לחיי אדם שכן הם קדושים ויש להם ערך נעלה.

כלומר במצב שכזה, המתת חסד אקטיבית תיחשב ללא חוקית בחוק הישראלי למרות ההסדר של שאר מדינות העולם מעצם היותה מדינה יהודית בעלת ערכים יהודיים.

²⁸ חוק יסודות המשפט, ס' 1.

²⁹ בראשית פרק א' פסוק כ"ו

אך מנגד מדינה יהודית, מדינת ישראל היא גם מדינה דמוקרטית אשר מושתתת על ערכים דמוקרטיים, האופציה שהשופטים יחליטו לפסוק על פי המשפט העברי בשאלה הנ"ל היא בגדר שיעור בלבד וכמו שאפשר לשער שהם יפסקו לפי הערכים היהודיים אשר מתנגדים להמתת חסד אקטיבית, ניתן לשער כי יפסקו לטובת הערכים הדמוקרטיים בעתיד והחלטת העולם לגבי המתת חסד אקטיבית ויתכן, כי שאלה זו תהיה גם חוקית במדינתנו.

שתי הגישות הן בגדר דילמה, שאלה זו היא שאלה פתוחה אשר נכון לזמן זה לא ניתן לפתור אותה על פי החוק הישראלי ועל פי העולם.

לסיכום:

המשפט העברי רואה את חיי האדם כערך עליון. הקב"ה הוא זה שברא את האדם בצלמו ובדמותו לכן הוא זה שיש לו את הזכות לקחת את מה שהוא נתן. כתוצאה מכך, ניתן להסיק כי, המתת חסד מהווה מעשה אסור ומוגדרת כרצח והתאבדות בכל הנסיבות האפשריות וכך בא לידי ביטוי עקרון קדושת החיים.

בכל התקופות טענו רבנים כי המתת חסד היא מעשה אסור לפי ההלכה, במרוצת השנים דעתו של המשפט העברי לא השתנה וניתן לראות כי המשפט הישראלי בוחר ליישר קו עם דעות אלו.

במשפט הישראלי המתת החסד היא מעין מוצא אחרון, ההעדפה היא כמוכח לשמר את החיים כמה שאפשר אך במצבי קיצון שבהם הארכת החיים באמצעים מלאכותיים תגרום לחולה רק כאב וצער הרי שתועדף המתת חסד פסיבית בלבד, אך ורק במצבי קיצון וכאשר האדם יעשה זאת מדעת.³⁰

שתי הגישות עוסקות בקונפליקט שבין חיי אדם לכבוד האדם וכל אחת מהן מתמודדת איתו בדרך שונה.

בעוד שהמשפט העברי מעדיף באופן גורף ומוחלט את חיי האדם וכמעט ולא רואה בכבוד האדם כערך המשתווה לחיי אדם, המשפט הישראלי רואה בכבוד האדם ובחיי האדם ערכים כמעט שווים ולכן הפתרון לקונפליקט זה תלוי בנסיבות המקרה, כלומר גישתו של המשפט הישראלי בשונה מהגישה החד משמעית של המשפט העברי מתחשב בין היתר לא רק בחיי האדם אלא גם בזכות שלו על גופו במקרים בודדים בלבד.

רשימה ביבליוגרפית

חקיקה

לפי ס' 322 לחוק העונשין, תשל"ז 1977

ס' 4 לחוק יסוד כבוד האדם וחירותו

³⁰ ס' 15 הימנעות ממתן טיפול רפואי לחולה הנוטה למות שהוא בעל כשרות

ס' 2, כבוד האדם וחירותו, ס"ח התשס"ב 150

לפי חוק החולה הנוטה למות

ס' 1, חוק החולה הנוטה למות, תשס"ו-2005*

ס' 24 לחוק החולה הנוטה למות

ס' 17 לחוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות

ס' 68(ב)¹ לחוק הכשרות המשפטית

ס' 23 לפקודת הנזיקין

ס' 378 לחוק העונשין (179 ז)

חוק יסודות המשפט, ס' 1.

113ז' לפי הפס"ד

. 5ד"ר ד' הד. אתיקה ורפואה (תש"ן) 13.

פסיקה

עליון פס"ד מס' 506/88 יעל שפר נ' מדינת ישראל

בית משפט לענייני משפחה בירושלים מס' 24638/14 מרכז רפואי שערי צדק שירותי

בריאות נ' א.ח. קטינה באמצעות הוריה הטבעיים

רע"א 5587/97 היועץ המשפטי לממשלה נ' פלוני פ"ד נא(4) 830.

משפט עברי

תנ"ך

בראשית פרק א' פסוק כ"ו

בספר בראשית ט, ה

שמואל ב, א', וי-ט"ו.

ספר יחזקאל פרק י"ח פסוק ד

איוב א' כא

במדבר רבה, ו; י'-

ספרות הפסיקה

רמב"ם הלכות רוצח, פרק ב, הלכה ז'

רמב"ם, רוצח, פ"ב, ה"ב-ה"ג.

משנה סנהדרין, פ"ד, מ"ה.

משנה שבת פכ"ג מ"ה (בבלי קנייא ע"ב)

שולחן ערוך הרב, חושן משפט, הלכות נזקי ממון ונפש סעיף ד'

ערוך השלחן, יו"ד, שלט, ס"ק א[פז]

שו"ת יחל ישראל, חלק א סימן פא

מובאות

- 1) " אחד ההורג את הבריא, או את החולה הנוטה למות. ואפילו הרג את הגוסס, נהרג עליו; ואם היה גוסס בידי אדם, כגון שהכוחו עד שנטה למות והרי הוא גוסס--ההורגו, אין בית דין ממיתין אותו." - רמב"ם הלכות רוצח, פרק ב, הלכה ז'

(2) " ויאמר אלהים, נעשה אדם בצלמנו כדמותנו" - בראשית פרק א' פסוק כ"ו

(3) " ואף את-דמכם לנפשותיכם אדרש, מיד כל-חיה אדרשנו; ומיד האדם, מיד איש אחיו--

אדרש, את-נפש האדם" - ספר בראשית ט, ה

(4) "ויאמר הנער המגיד לו, נקרא נקריתי בהר הגלבוע, והנה שאול, נשען על-חניתו; והנה

הרכב ובעלי הפרשים, הדבקהו.

ויפו אחריו, ויראני; ויקרא אלי, ואמר הנני.

ויאמר לי, מי-אתה; ויאמר (ואמר) אליו, עמלקי אנכי.

ויאמר אלי, עמד-נא עלי ומתתני--כי אחזני, השבץ: כי-כל-עוד נפשי, בי.

ואעמד עליו, ואמתתהו--כי ידעתי, כי לא יחיה אחרי נפלו; ואקח הנזר אשר על-ראשו,

ואצעדה אשר על-זרעו, ואביאם אל-אדני, הנה.

ויחזק דוד בבגדו, ויקרעם; וגם כל-האנשים, אשר אתו.

ויספדו, ויבכו, ויצמו, עד-הערב: על-שאול ועל-הזנתו בנו, ועל-עם יהוה ועל-בית ישראל--

כי נפלו, בקרב.

ויאמר דוד, אל-הנער המגיד לו, אי מזה, אתה; ויאמר, בן-איש גר עמלקי אנכי.

ויאמר אליו, דוד: איך, לא נראת, לשלח ידך, לשחת את-משיח יהוה.

ויקרא דוד, לאחד מהנערים, ויאמר, גש פגע-בו; ויכהו, וימת. " - שמואל ב, א', ו-ט"ו

(5) "הן כל-הנפשות לי הנה, כנפש האב וכנפש הבן לי-הנה: הנפש החטאת, היא תמות" -

ספר יחזקאל פרק י"ח פסוק ד

(6) " אסור להכות את חבירו אפילו הוא נותן לו רשות להכותו כב כי אין לאדם רשות על

גופו כלל להכותו כג ולא לביישו כד ולא לצערו בשום צער (ב) אפילו במניעת איזה מאכל או

משתה כה אלא אם כן עושה בדרך תשובה כו שצער זה טובה היא לו להציל נפשו משחת

ולכן מותר להתענות לתשובה אפילו מי שאינו יכול להתענות כזו ומי שיכול להתענות מותר כח אפילו שלא בדרך תשובה אלא כדי למרק נפשו להיכט שאין טוב למעלה מטובה זו. (וכן מותר להכות בניו הקטנים לאפילו שלא בשביל חינוך תורה ומצות אלא כדי להדריכם בדרך ארץ לא הואיל ומתכוין לטובתם וטובתם מוטלת עליו שהם ברשותו. והוא הדין ליתום שברשותו לב.

ואם אין בניו שומעים בקולו מותר להכותם אפילו לטובת עצמו ולא לטובתם כי יכול הוא לכופם שישמעו בקולו לג כמצווה עליהם לד אבל אם שומעים בקולו אסור להכותם שלא לטובתם כמו שאסור להכות את אחרים לה.

ומשרתו אפילו אינו שומע בקולו אסור להכותו לו אלא אם כן הוא עבד כנעני לו. ואם התנה עמו מתחלה כששכרו שיהיה רשאי להכותו כשלא ישמע בקולו מועלת נתינת רשותו הואיל והיא לטובתו כדי שישכרהו. ומכל מקום אם חזר בו המשרת מתנאו אסור להכותו שהרי יכול לחזור בו אפילו באמצע הזמן כמ"ש בהלכות שכירות לח ועוד שבצער הגוף אין תנאו מועיל לשלא יוכל לחזור בו כמ"ש באה"ע סי' ע"ולט לענין מחילת העונה שהיא יכולה לחזור בה משום שהוא צער הגוף ואינו ניתן למחילה עולמית אלא כל זמן שמוחלו ברצונו לבד):

(7) "אסור לנו לעשות דבר לקרב מיתתו [של הגוסס] והעולם ומלואו של הקב"ה וכך רצונו יתברך, וכל שכן שאסור לעסוק בעדו בארון ותכריכים וקבורה בעודו חי" (ערוך השולחן יורה דעה סימן שלט סעיף א).

